

Justitieombudsmannen
Katarina Pahlsson

Något om Kriminalvårdens rutiner vid avlyssning i efterhand av elektronisk kommunikation. Även kritik mot häktet Kronoberg för hanteringen av framställningar om att få del av sådana upptagningar

Beslutet i korthet: Intagna i häkte kan under vissa förutsättningar beviljas tillstånd till elektronisk kommunikation som spelas in och avlyssnas i efterhand. Tillstånden kan återkallas direkt med anledning av vad som har framkommit vid avlyssningen av ett samtal, eller om Kriminalvården har funnit att den intagne vid upprepade tillfällen inte har iakttagit villkoren för tillståndet.

I beslutet uttalar JO att det är en självklarhet att den intagne, i samband med ett besked om misstänkt manipulation av systemet eller att ett villkor inte har följts, ska underrättas både om vad som har noterats under avlyssningen och, när det är fallet, om att upprepade överträdelse kan leda till att tillståndet återkallas. Den intagne bör då även informeras om förutsättningarna för att få del av inspelade samtal och dokumentationen över gjorda iakttagelser. Enligt JO bör upptagningar av sådana samtal inte heller raderas omedelbart när en tjänsteanteckning över innehållet upprättats.

JO kritiserar häktet Kronoberg för bristande hantering av en intagnes upprepade framställningar om att få del av inspelningar av samtal där överträdelse påstods ha ägt rum. Dessa hade legat till grund för återkallelse av två av den intagnes telefontillstånd.

Anmälan

I en anmälan till JO klagade AA på Kriminalvården, häktet Kronoberg, och förde i huvudsak fram följande. I början av juni 2023 blev han varnad för att ha pratat i telefon med en annan person än de som hans telefontillstånd gällde. Han begärde att få tillgång till inspelningarna av de telefonsamtal där de påstådda överträdelse skulle ha ägt rum. Han ville ha ut materialet för att kunna bevisa att han inte brutit mot användarvillkoren. Det fick han inte, utan fick till svar att det inte går att överklaga varningar och att det bara var att gilla läget. Därefter blev han av med tillstånden att ringa till sin mamma respektive pappa.

Utredning

Inledningsvis granskade JO handlingar i AA:s ärenden om telefontillstånd. Därefter uppmanades Kriminalvården att yttra sig över det som förts fram i anmälan och besvara de frågor som framgår av remissvaret.

Detta beslut behandlar några av Kriminalvårdens rutiner vid granskning av elektronisk kommunikation som spelats in för att avlyssnas i efterhand (s.k. INTIK Play) och häktet Kronobergs hantering av en intagens framställningar om att få del av sådana upptagningar. Kriminalvårdens yttrande, som lämnats genom chefen för sektionen för verksjuridik, har i relevanta delar följande innehåll:

Utredning

Uppgifter om omständigheterna har hämtats in från Kriminalvårdens region Stockholm, vilken i sin tur har hämtat in uppgifter från häktet Kronoberg och kriminalvårdsregistret. Berörda befattningshavare har fått möjlighet att lämna synpunkter.

Av utredningen framgår sammanfattningsvis följande.

Den 5 april 2023 beviljades AA telefontillstånd för kontakt sin mamma och pappa. Av besluten framgick att tillstånden endast gällde för samtal med nämnda personer. Vidare var tillstånden kopplade till olika telefonnummer samt förenade med villkor om inspelning och avlyssning i efterhand.

Den 1 juni 2023 återkallades telefontillståndet för kontakt med AA:s mamma och den 12 juni 2023 återkallades även telefontillståndet för kontakt med hans pappa. Skälen för återkallelserna var att AA hade talat med andra personer än han hade tillstånd för.

Innan telefontillstånden återkallades hade AA den 11 april och 1 juni 2023 fått information om att han varnades för att ha talat med andra personer än de som tillstånden avsåg den 9 och 10 april samt 31 maj 2023. AA hade även fått sådan information den 31 maj 2023 efter ett samtal den 30 maj 2023 och den 29 maj 2023 efter ett samtal tidigare samma dag. AA bestred informationen varvid personal förklarade att den inte utgjorde något beslut, men att han kunde begära omprövning av en eventuell återkallelse av telefontillstånden.

Efter att AA begärt omprövning av besluten om att återkalla telefontillstånden beslutade Kriminalvården den 14 juni 2023 att inte ändra besluten. AA har inte överklagat omprövningsbesluten till allmän förvaltningsdomstol.

Hur hanterades AA:s begäran om att få ta del av inspelningarna?

AA har i en hemställan den 30 maj 2023 begärt att hans försvarare skulle få ta del av en inspelning av ett telefonsamtal den 29 maj 2023. I hemställan bestred AA även en varning som han skulle ha fått samma dag. Av Kriminalvårdens anteckningar i hemställan framgår att det endast var en varning och att det inte fanns något att överklaga. AA invände mot detta och anförde bl.a. att det han bad om var till bevisning för att varningen inte var giltig.

Vidare har AA i en hemställan den 1 juni 2023 begärt att få ta del av samtliga inspelningar av telefonsamtal med honom den 11 april, 31 maj och 1 juni 2023. I hemställan har AA även lämnat information om att han fått indraget tillstånd. Kriminalvården har därefter antecknat en fråga om det är en begäran om omprövning. AA invände mot det och anförde bl.a. att han ville ha inspelningarna.

AA fick skriftlig information någon gång mellan den 2 och 11 juni 2023 om att ljudfilerna inte sparas.

När raderades ljudfilerna med de inspelade samtalen?

AA har begärt att få ta del av inspelningar av telefonsamtal den 11 april, 29 och 31 maj samt 1 juni 2023. Kriminalvården saknar information om huruvida AA har talat i telefon den 11 april och 1 juni 2023. Det är däremot klart att han har talat i telefon den 29 och 31 maj 2023, eftersom han efter dessa samtal har fått information om att han varnades för att ha talat med andra personer än de som tillstånden avsåg.

Häktet Kronoberg har som rutin att radera ljudfiler med inspelade samtal så snart personal har lyssnat på samtalet. Normalt lyssnar personal igenom samtal samma dag som de spelas in. Om någon misskötsamhet upptäcks raderas ljudfilen efter att en tjänsteanteckning har gjorts i kriminalvårdsregistret. Det har däremot inte varit möjligt ta reda på exakt när de nu aktuella ljudfilerna raderades.

Rättslig reglering

Utlämnande av allmänna handlingar

Enligt grundläggande bestämmelser i 2 kap. tryckfrihetsförordningen, TF, har var och en rätt att ta del av en handling som förvaras hos en myndighet om den har kommit in till myndigheten eller upprättats där, förutsatt att den inte omfattas av sekretess.

Av 2 kap. 15 § TF följer att den som begär ut en allmän handling som får lämnas ut ska genast eller så snart det är möjligt och utan avgift få ta del av handlingen på stället på ett sådant sätt att den kan läsas eller avlyssnas eller uppfattas på annat sätt. En handling får även skrivas av, avbildas eller tas i anspråk för ljudöverföring. Kan en handling inte tillhandahållas utan att en sådan del av handlingen som inte får lämnas ut röjs, ska den i övriga delar göras tillgänglig för sökanden i avskrift eller kopia. En myndighet är inte skyldig att tillhandahålla en handling på stället, om det möter betydande hinder. Detsamma gäller en upptagning som avses i 3 §, om sökanden utan beaktansvärd olägenhet kan ta del av upptagningen hos en närbelägen myndighet

Av 6 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL, framgår att om en anställd vid en myndighet, enligt arbetsordningen eller på grund av särskilt beslut, har ansvar för vården av en handling, är det i första hand han eller hon som ska pröva om handlingen ska lämnas ut. I tveksamma fall ska den anställde låta myndigheten göra prövningen, om det kan ske utan onödigt dröjsmål. Myndigheten ska pröva om handlingen ska lämnas ut om

1. den anställde vägrar att lämna ut handlingen eller lämnar ut den med förbehåll som
2. inskränker en enskilds rätt att röja innehållet eller annars förfoga över handlingen, och
3. den enskilde begär myndighetens prövning.

Den enskilde ska informeras om möjligheten att begära myndighetens prövning och att det krävs ett skriftligt beslut av myndigheten för att beslutet ska kunna överklagas.

JO har i ett flertal beslut uttalat att ett besked i en utlämnandefråga normalt bör lämnas samma dag som framställningen gjordes. Någon eller några dagars fördröjning kan dock godtas om det är nödvändigt för att ta ställning till om ett utlämnande får ske. Ett visst ytterligare dröjsmål kan vara ofrånkomligt om framställningen avser eller kräver genomgång av ett omfattande material. (Se bl.a. JO 2017/18 s. 184.)

Enligt JO ska en enskild som begär att få ta del av en handling som inte existerar hos myndigheten omgående informeras om att handlingen inte finns där. Om han eller hon, trots detta, står fast vid sin begäran och det rör en handling som typiskt

sett kan förekomma hos myndigheten, bör myndigheten följa den i 6 kap. OSL angivna ordningen. Myndigheten ska alltså meddela ett skriftligt beslut och lämna en överklagandehänvisning. Skyndsamhetskravet i tryckfrihetsförordningen gäller även i en sådan situation. (Se t.ex. JO 2013/14 s. 624 och JO:s beslut den 21 december 2020 i dnr 1755-2019 och den 27 april 2023 i dnr 5421-2022.)

Elektronisk kommunikation

Av 3 kap. 4 § häkteslagen (2010:611), HäL, följer att en intagen får stå i förbindelse med en annan person genom elektronisk kommunikation i den utsträckning det lämpligen kan ske. Elektronisk kommunikation får vägras om den kan äventyra säkerheten på ett sätt som inte kan avhjälpas genom avlyssning enligt 5 §.

Enligt 3 kap. 5 § första stycket HäL får elektronisk kommunikation mellan en intagen och en annan person avlyssnas, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl. De som ska kommunicera med varandra ska i förväg informeras om kontrollen.

Av 12 § häktesförordningen (2010:2011) följer att upptagningar och uppteckningar som har tillkommit vid kontroll av elektronisk kommunikation ska förstöras så snart de inte längre behövs.

Av 1 kap. 5 § Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd (KVFS 2011:2) om häkte, FARK Häkte, framgår att med INTIK-systemet avses Kriminalvårdens särskilda system för kontrollerat telefonerande för intagna.

Enligt 3 kap. 9 a § FARK Häkte får telefontillstånd inom INTIK-systemet förenas med villkor om inspelning och avlyssning i efterhand. En intagen får sammantaget ringa samtal enligt första stycket under högst en timme per vecka.

Enligt 3 kap. 12 § FARK Häkte ska avlyssning av elektronisk kommunikation ske i realtid. Om det innebär tillräcklig kontroll, får kommunikationen spelas in och avlyssnas i efterhand.

I avsnitt 9.2.1 i Kriminalvårdens handbok för besök och elektronisk kommunikation (2014:3) anges att det inom INTIK-systemet finns det en automatisk funktion som raderar upptagningarna efter 30 dagar. Det finns inget som hindrar att anstalten eller häktet manuellt raderar upptagningarna tidigare, om en kontroll av upptagningarna är genomförd.

Kriminalvårdens bedömning

När det först gäller utlämnandet av inspelningarna får både det AA anförde i hemställan den 30 maj och den 1 juni 2023 anses som begäran om att få ta del av allmänna handlingar.

Det har inte gått att klarlägga om inspelningarna existerade hos myndigheten när AA begärde att få ta del av dem. För det fall inspelningarna fanns hos myndigheten vid tiden för hans begäran borde utlämnandefrågan ha handlagts skyndsamt. Om inspelningarna däremot inte fanns hos myndigheten borde AA ha informerats om det förhållandet tidigare än som skedde. Vidare får både AA:s användningar i hemställan den 30 maj och 1 juni 2023 förstås som att han vidhöll sin framställning om att få ta del av inspelningarna. Kriminalvården borde därför meddelat skriftliga beslut och lämnat överklagandehänvisning oaktat om inspelningarna existerade hos myndigheten eller inte.

Kriminalvården beklagar den felaktiga hanteringen av AA:s begäran om att få ta del av inspelningarna och ser allvarligt på det inträffade.

AA kommenterade Kriminalvårdens yttrande.

Bedömning

Kriminalvården har redogjort för relevanta rättsliga utgångspunkter. Det bör dock uppmärksammas att myndighetens handbok om besök och elektronisk kommunikation (2014:3) nyligen har uppdaterats i relevanta delar, dvs. i fråga om dokumentation vid avlyssning och om hantering av inspelningar av elektronisk kommunikation. Om det under avlyssning av en sådan upptagning framkommer att den intagne har missbrukat sitt telefontillstånd sägs numera att en utförlig tjänsteanteckning ska upprättas i aktuellt ärende om telefontillstånd i kriminalvårdsregistret (KVR). Det anges uttryckligen vilken information som tjänsteanteckningen bl.a. bör innehålla. Därtill framgår att det inom INTIK-systemet finns en automatisk funktion som raderar upptagningarna efter 14 dagar. Men en sådan upptagning bör, enligt samma styrande dokument, raderas manuellt så snart den är kontrollerad (och en tjänsteanteckning eventuellt är upprättad) alternativt så snart anstalten eller häktet bedömt att upptagningen inte behöver kontrolleras.

Ett telefontillstånd som beviljats en intagen i häkte kan återkallas direkt med anledning av vad som har framkommit i ett avlyssnat samtal. En återkallelse kan också grundas på att Kriminalvården har funnit att den intagne vid upprepade tillfällen inte har iakttagit villkoren för tillståndet. Det är en självklarhet att den intagne ska underrättas både om vad som i dessa fall har noterats under en avlyssning och, när det är fallet, om att upprepade överträdelse kan leda till att tillståndet återkallas. Det får vidare enligt min mening antas att upptagningen, eller upptagningarna, liksom dokumentationen av gjorda iakttagelser då kan vara viktiga bevismedel för den intagne, för att han eller hon ska kunna tillvarata sina rättigheter. I samband med ett besked om misstänkt manipulation av systemet eller att ett villkor inte har följts bör den intagne därför samtidigt även informeras om förutsättningarna för att få del av relevant material.

Situationen kan jämföras med den när en intagen i anstalt tilldelats en varning med stöd av fängeslagen (2010:610) och en övervakningskamera har dokumenterat händelsen som legat till grund för den rapporterade misskötsamheten. JO har tidigare konstaterat att en inspelad övervakningsfilm då kan vara ett viktigt bevismedel, t.ex. när motstridiga uppgifter har lämnats, och framhållit att Kriminalvården bör ha en generös inställning till en begäran att spara en sådan film. Därtill framgår av JO:s uttalanden att den intagne bör informeras om att inspelningen kommer att spelas över och inte tillföras utredningen, samt upplysa den enskilde om möjligheten att begära ut inspelningen med stöd av bestämmelserna i 2 kap. tryckfrihetsförordningen. (Se särskilt JO 2019/20 s. 226, dnr 6230-2017.)

Jag är av samma uppfattning och anser att motsvarande bör gälla när det vid en kontroll av ett telefonsamtal uppstår misstanke om att en intagen inte har genomfört det korrekt. Som jag ser på saken bör den enskilde få likartad information även om myndigheten har bedömt att ett utlämnande inte kan ske,

eftersom ett beslut om detta kan överklagas. Det här innebär vidare att inspelningen enligt min mening inte bör raderas omedelbart när en tjänsteanteckning över innehållet upprättats. En sådan ordning får anses förenlig med 12 § häktesförordningen (2010:2011), enligt vilken upptagningar och uppteckningar som tillkommit vid kontroll av elektronisk kommunikation ska förstöras så snart de inte längre behövs.

Detta för mig över till frågan om de aktuella inspelningarna av AA:s telefonsamtal förvarades hos myndigheten vid tiden för hans begäran om att få ta del av dem. Kriminalvården har i sitt remissvar förklarat att det inte har gått att klarlägga, och det är inte meningsfullt att fortsätta utredningen i den delen. Förhållandet ger mig dock anledning påminna om att en handling som begärts ut enligt JO:s mening inte får förstöras innan utlämnandefrågan har prövats och ett eventuellt avslagsbeslut har fått laga kraft. Skälet för den ståndpunkten är att den som har gjort framställningen annars fräntas sin rätt att få saken prövad i högre instans. (Se t.ex. JO 1994/95 s. 583, dnr 1204-1993, och JO 2017/18 s. 178, dnr 3434-2016 samt mitt beslut den 27 april 2023, dnr 5421-2022.) Jag noterar att en motsvarande anvisning finns i Kriminalvårdens handbok för besök och elektronisk kommunikation (2014:3), s. 68.

Som myndigheten har varit inne på i sitt yttrande måste AA:s hemställningar förstås som att han – vid upprepade tillfällen – begärde att få del av allmänna handlingar och häktet borde ha prövat framställningarna skyndsamt. Det gäller även om handlingarna, dvs. inspelningarna, inte fanns kvar. Om det var fallet borde AA ha underrättats om det och därtill borde han, oavsett skälet för att han inte kunde få del av dem, ha informerats om rätten att få ett överklagbart beslut i frågan (se 6 kap. 3 § tredje stycket offentlighets- och sekretesslagen [2009:400]). Om han då höll fast vid sin begäran skulle myndigheten ha fattat ett beslut. Häktet Kronoberg förtjänar kritik för sin hantering.

Som inledningsvis uppmärksammats är handboken om de aktuella frågorna uppdaterad. Det är positivt att den tydligt beskriver vad en tjänsteanteckning minst ska omfatta vid kontroller i förekommande fall, inte minst mot bakgrund av att den kan vara ett viktigt bevismedel för den intagne. De tjänsteanteckningar som upprättades vid avlyssningarna av AA:s telefonsamtal är torftiga och långt ifrån utformade enligt de nya anvisningarna. Jag vill därför lyfta fram vikten av att det som nu sägs i handboken följs.

Vad som i övrigt har framkommit motiverar inte några uttalanden från min sida.

Ärendet avslutas.

Beslutet har fattats av JO Katarina Pålsson. Dokumentet har fastställts digitalt och har ingen underskrift.

Rättssakkunniga Reb Kerstinsdotter har föredragit ärendet och byråchefen Johan Thorblad har deltagit i beredningen.